

Discussion panel 1 «Global Issues: Food Security. The importance of agriculture in solving global problems of mankind»

виробництво інноваційних технологій з використанням рослинної вітчизняної сировини функціонального призначення для кафе, ресторанів та інших закладів громадського харчування є актуальним завданням у зв'язку з розвитком туристичного бізнесу.

Список літературних джерел:

1. Горач О.О., Михалик К.В., Гусар А.О. Аналіз виробництва безглютенової продукції функціонального призначення на основі використання вітчизняної сировини. *Таврійський науковий вісник*. 2021. №6. С. 94-100. <http://dspace.ksau.kherson.ua/handle/123456789/7867>
2. Ринок безглютенових продуктів: великий потенціал поки ще сплячої потреби: веб-сайт. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/rinok-bezglutenovih-produktiv-velikij-potencial-poki-se-splacoi-potrebi>
3. Дробот В.І., Грищенко А.М. Технологічні аспекти використання борошна круп'яних культур у технології безглютенового хліба. *Обладнання та технології харчових виробництв*. 2013. Вип. 30. С. 52-58.
4. Горач О.О., Михалик К.В., Гусар А.О. Нові тенденції та особливості виробництва піци в сучасних умовах / *Технічне забезпечення інноваційних технологій в агропромисловому комплексі* : Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. Мелітополь: ТДАТУ, 2021. С. 303-306.

Іванько Анатолій

*д.е.н., професор, професор кафедри менеджменту
та аграрної економіки*

*Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і
природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут»
Заслужений працівник сільського господарства України*

ГЛОБАЛЬНА ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА ТА ВПЛИВ НА НЕЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Захищеність життєвих інтересів громадянина, зокрема, безперешкодний доступ до продуктів харчування є гарантованим пріоритетом будь-якої країни світу. Україна, як і інші цивілізовані держави світу, на своєму національному рівні створює всі умови для забезпечення продовольчої безпеки, яка означає такий стан економіки країни, за якого будь-яка особа держави має фізичний та економічний доступ до достатньої кількості продуктів харчування належної якості для забезпечення повноцінного життя [1].

Будучи частиною економічної безпеки (поряд із макроекономічною, виробничою, демографічною, енергетичною, зовнішньоекономічною, інвестиційно-інноваційною, соціальною й фінансовою), вона є важливим пріоритетом державної політики, а гарантування продовольчої безпеки є однією із стратегічних цілей, на досягнення якої спрямована державна аграрна політика України [2].

Однією з найгостріших проблем, яку не здатні вирішити навіть колосальні досягнення сучасного науково-технічного й інноваційного розвитку є глобальна продовольча безпека. Вона виявляється як у значному дефіциті продуктів харчування в найбільш бідніших країнах світу, так і в значному браку коштів у певній частині населення на купівлю харчів, незбалансованому раціоні харчування, невідповідності білкового споживання пороговим нормативним значенням, незбалансованості споживання білкових та енергетичних продуктів, браку споживання тваринних білків, недостатньому доступі до чистої питної води, поширенні неякісного харчування тощо. Питання глобальної продовольчої

безпеки вирішувалося останніми десятиліттями через розширення міжнародних торгівельних зв'язків на основі використання переваг світового поділу праці та конкурентних переваг країни в цьому процесі.

На жаль, для росії забезпечення глобальної продовольчої безпеки виявилось неактуальною задачею. Якщо до початку війни росії проти України вирішення проблеми відповідності фактичного рівня споживання населенням продуктів харчування раціональним нормам забезпечувалося в основному шляхом підвищення рівня його платоспроможного попиту, то нині вона переходить у сферу безпосереднього виробництва продовольчої продукції. При цьому, війна актуалізує дане питання як для країн світу, так і для України, яка завдяки традиційно потужному продовольчому експорту, тривалий час позиціонується як один з найбільших гарантів світової продовольчої безпеки. Підтвердженням цього є роль нашої держави, що особливо проявилася з початком пандемії COVID-19, коли порушилися глобальні ланцюжки постачання товарів. Україна продовжила виконувати свої зобов'язання та істотно сприяла продовольчій безпеці своїх партнерів на Близькому Сході, в Європі, Південно-Східній Азії та Північній Африці. Входження до Комітету з Всесвітньої продовольчої безпеки ООН надає нашій країні додаткові можливості впливу на глобальну продовольчу політику [3].

Україна стабільно входить до п'ятірки провідних світових експортерів зернових і зернобобових. За результатами 2019-2020 маркетингового року Україна посіла перше місце у світі з експорту соняшникової олії, друге – з експорту ячменю, увійшла до четвірки найбільших експортерів кукурудзи та п'ятірки найбільших експортерів пшениці. За результатами 2020/2021 маркетингового року експорт зернових і зернобобових та продуктів їх переробки склав 44,9 млн т. Зокрема, експортовано 16,6 млн тон пшениці, 4,2 млн т ячменю, 18,4 тис. т жита, 23,1 млн т кукурудзи, а також 126,9 тис. т борошна. Зокрема, у 2021 році внесок України у світовий продовольчий ринок був еквівалентним забезпеченню харчуванням близько 400 млн осіб не беручи до уваги населення країни [4].

Через блокуванням росією українських портів на Чорному та Азовському морях і значного зниження експорту вітчизняної аграрної продукції, у світі вже відчувається початок продовольчої кризи. Можна стверджувати, що без української пшениці, кукурудзи, рослинної олії та інших товарів це завершиться не просто фізичною нестачею їжі в багатьох країнах Африки, Азії, але й політичною нестабільністю. А можливо, новою міграційною кризою.

Міністерство сільського господарства США (USDA) знизило прогноз експорту української кукурудзи у 2021/2022 маркетинговому році (МР, липень-червень) одразу на 6 млн т (або 18 %) порівняно з лютим 2022 року – з 33,5 млн т до 27,5 млн т, хоча прогноз врожаю цієї культури наразі зменшено лише на 0,1 млн т – з 42 млн т до 41,9 млн т. Погіршився також і прогноз експорту пшениці з України в 2021/2022 МР на 16,7% (або 4 млн т) порівняно з лютневим прогнозом – з 24 млн т до 20 млн т. При цьому прогноз її врожаю збережено на лютневому

Discussion panel 1 «Global Issues: Food Security. The importance of agriculture in solving global problems of mankind»

рівні – 33 млн т. Прогноз загального світового експорту пшениці в 2021/2022 МР скорочено на 3,6 млн т – до 203,1 млн т за рахунок скорочення експорту з України та росії, що буде частково компенсовано зростанням постачання з Австралії та Індії. Також очікується скорочення експорту пшениці з країни-агресора РФ у 2021/2022 МР на 3 млн т – з 35 млн т до 32 млн т [5]. Такі оцінки наслідків збройного вторгнення росії до України оприлюднені у березневому звіті USDA.

Забути можна буде і про російський продовольчий експорт. Застосовані до росії санкції унеможливають укладання нею зовнішньоекономічних контрактів, тож невдовзі без її зернових залишаться як мінімум 123 країни світу. Те, що нападом на Україну росія нашкодила сама собі, здається справедливим, але водночас агресор ставить під загрозу продовольчу безпеку усього світу: сукупний обсяг експорту зернових двох країн складає близько 29 % світового ринку, і війна не дозволить його забезпечити. При нестабільності світових кліматичних умов, важко спрогнозувати рівень врожаю в країнах-партнерах, які мають також значну частку на ринку продовольства та не зможуть повністю замінити український ринок [6].

Невизначена політична ситуація вже зараз негативно впливає на ринок сільськогосподарської продукції. Так, за інформацією Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН ФАО світові ціни на продовольство у березні 2022 р. сягнули історичного максимуму – 159,3 пункту, що на 17,9 пункти (на 12,6 %) перевищило його лютневе значення і досягло найвищого рівня за весь час спостережень (з 1990 р.). Зазначене зростання було зумовлене рекордним підвищенням цін на олії, зернові та м'ясо, а також значним зростанням цін на цукор та молочну продукцію. Так, середнє значення індексу цін на зернові в березні зросло до 170,1 пункту, що на 24,9 пункти (на 17,1%) вище за лютневий показник, і також досягло максимально високого рівня з 1990 р. Світові ціни на пшеницю у березні зросли на 19,7 %, чому також сприяли побоювання щодо стану посівів у США. Ціни на кукурудзу зросли на 19,1% порівняно з рівнем лютого з огляду на очікуване значне скорочення експорту кукурудзи з України, яка є одним з найбільших експортерів, а також підвищення вартості енергоносіїв та виробничих ресурсів. Зафіксоване зростання пояснюється стрімким підвищенням світових цін на пшеницю та фуражні зернові, яке було пов'язане насамперед із викликаними військовими діями перебоями в експортних постачаннях з України та, меншою мірою, із РФ [7]. При цьому слід зазначити, що на пшеницю й кукурудзу припадає майже 30 % усіх калорій тобто всієї їжі (у різних її формах), що споживається у світі.

З урахуванням вищевикладеного можна зробити висновок, що питання продовольчої безпеки набувають критичного значення і кожна держава повинна вжити заходів відповідного реагування на ситуацію, що складається. Наприклад в Україні, щоб збалансувати внутрішню потребу в продуктах харчування, Уряд заборонив експорт до інших країн великої рогатої худоби, м'яса з неї та їстівних субпродуктів, жита, вівса, гречки, проса, цукру та солі. На експорт пшениці, кукурудзи та м'яса курей запроваджено автоматичні експортні ліцензії. Всі інші

види вітчизняної аграрної продукції можна вільно експортувати. Такі обмеження є законодавчими інструментами регулювання, які застосовуються в разі значного порушення рівноваги щодо певних товарів на внутрішньому ринку, що мають вагомe значення для життєдіяльності України. Таким чином, наша країна забезпечує себе продовольством під час війни. За умови повідомлення відповідного комітету Світової організації торгівлі про запровадження таких інструментів протягом 60 днів ці дії не суперечать нормам міжнародних зобов'язань в рамках угод Європейського союзу та СОТ.

Незважаючи на війну, в Україні проводиться посівна кампанія. За прогнозами експертів, з урахуванням перехідних залишків та за можливості засіяти хоча б 30 % площ, наша держава зможе забезпечити необхідну потребу у внутрішньому споживанні. З метою невідкладного використання всіх доступних сільськогосподарських угідь для проведення посівної кампанії, Верховна Рада України 24 березня 2022 року прийняла закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану». Ним, зокрема, спрощується набуття прав користування на земельні ділянки сільськогосподарського призначення в умовах воєнного стану, що дозволить передати 20 тис. га земель комунальної власності, які були підготовлені для передачі в оренду на земельних торгах. Також буде створено передумови для ведення сільськогосподарського виробництва на 300–400 тис. га земель державної власності, які зараз перебувають у постійному користуванні державних підприємств Міністерства аграрної політики України та НААН України, закладів освіти тощо. Це дасть змогу одержати на цих землях близько 1,4 млн т урожаю зернових [9].

В той же час, можна прогнозувати, що глобальне подорожчання всіх складових сільськогосподарського виробництва (насіння, сільськогосподарської техніки, пально-мастильних матеріалів, мінеральних добрив тощо) навіть за потенційно високих реалізаційних цін на зерно приведе до зниження прибутковості сільськогосподарського виробництва з відповідними наслідками.

Отже, війна росії проти України буде загрожувати глобальній продовольчій безпеці та матиме негативні наслідки, яких не уникне жодна з країн світу. До таких наслідків можна віднести:

1) порушення цілісних ланцюгів постачання продукції аграрного сектора економіки (від первинного виробництва до реалізації продукції споживачеві), а також діяльності зі створення доданої вартості в ньому, пов'язаної із виробництвом, переробленням, розподілом, споживанням й утилізацією харчових продуктів;

2) зрив посівної кампанії в областях, де ведуться активні бойові дії і в яких вирощується більша частина пшениці (Харківська, Дніпропетровська, Херсонська, Одеська, Запорізька тощо) призведуть до зменшення обсягу виробництва й експорту зернових;

3) порушення технології вирощування сільськогосподарських культур через нестачу ресурсів (в першу чергу – паливно-мастильних матеріалів, які

**Discussion panel 1 «Global Issues: Food Security.
The importance of agriculture in solving global problems of mankind»**

аграрії передали на забезпечення військових дій), відсутність поставок засобів захисту рослин та добрив, насіннєвого матеріалу, проблеми з логістикою, подорожчання ресурсів, нестача працівників, відсутність фізичної можливості проводити весняно-польові роботи (наприклад через заміновані поля) сумарно призведуть до зменшення врожайності, якості та обсягів виробництва продукції, що може призвести до продовольчої кризи, особливо в країнах з низьким рівнем доходу, постачальником продовольства для яких є ринок України.

4) ускладнений експорт сільськогосподарської продукції на зовнішні ринки через блокування портів України з боку країни-агресора (60 % продукції експортується з України морем) негативно вплине насамперед на продовольчу безпеку країн, які залежать від імпорту харчової продукції;

5) подальше підвищення світових цін на продовольство (згідно з прогнозом ФАО від 11.03.2022, через війну в Україні світові ціни на продукти харчування та корми можуть зрости на 20 %), що за даними ООН у 2022 р. може призвести у злидні, нужденність та голод 1,7 мільярда людей або понад одну п'яту частину людства [8];

6) глобальний стрибок інфляції, якою передусім можуть бути вражені країни з малорозвиненою нестабільною економікою на Близькому Сході та у Північній Африці.

Розуміючи роль і місце України в забезпеченні глобальної продовольчої безпеки, Організація Об'єднаних Націй 2 березня 2022 р. опублікувала екстрений заклик на підтримку України (FLASH APPEAL UKRAINE [10]), в якому зазначається, що різке погіршення ситуації з цілісністю продовольчої системи в Україні здатне багаторазово збільшити кількість незабезпечених продовольством домогосподарств, оскільки фермерські сім'ї та дрібні сільськогосподарські товаровиробники залишають вражені війною райони.

Враховуючи, що на стабільну роботу вітчизняного аграрного сектору економіки розраховує весь світ, а ми розраховуємо на його підтримку, Україна і українці закликають цивілізовані країни мобілізувати всі можливі ресурси, щоб зупинити військову агресію росії проти України. Такі дії сприятимуть не лише, підвищенню економічної і фізичної доступності харчових продуктів і надійному забезпеченню населення України продовольством, але й недопущенню зривів експортних контрактів сільськогосподарської продукції та покращенню глобальної продовольчої безпеки.

Список використаних джерел:

1. Іванько А. Причини проблеми «Продовольча безпека» та напрями її вирішення в Україні. Development strategy of science and education : Collection of scientific articles. Fidelite editions, Namur, Belgique, 2017. С. 34-37. URL : https://conf.at.ua/30.03.2017_belgija.pdf
2. Закон України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, № 1, ст.17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2982-15#Text>
3. Україна увійшла до Комітету продовольчої безпеки ООН. URL: <https://agropolit.com/news/19610-ukrayina-uviyshla-do-komitetu-prodovolchoyi-bezpeki-onn>
4. Україна годує 400 млн людей у світі. URL: <https://agronews.ua/news/ukrayina-goduye-400-mln-lyudej-u-sviti/>
5. Напад на Україну суттєво позначиться на світовому ринку зерна. URL: <https://biz.censor.net/news/3323645>

**International Scientific Conference
«Global and national trends in life sciences»**

6. Продовольча небезпека: як війна росії проти України загрожує всьому світу? URL: <https://brdo.com.ua/news/prodovolcha-nebezpeka-yak-vijna-rosiyi-proty-ukrayiny-zagrozhuje-vsomu-svitu/>
7. Індекс світових продовольчих цін FAO оновив історичний максимум. URL: <https://www.apk-inform.com/uk/news/1526261>
8. Війна в Україні: більше однієї п'ятої людства може зіткнутися з голодом та злиднями. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/04/14/novyna/svit/vijna-ukrayini-bilshe-odniyeyi-pyatoyi-lyudstva-mozhe-zitknutysya-holodom-ta-zlydnyamy-oon>
9. Рада проголосувала за закон про забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану URL: <https://mind.ua/news/20238410-rada-progolosuvala-za-zakon-pro-zabezpechennya-prodovolchoyi-bezpeki-v-umovah-voennogo-stanu>
10. FLASH APPEAL UKRAINE, HUMANITARIAN PROGRAMME CYCLE MARCH – MAY 2022. URL: <https://interagencystandingcommittee.org/system/files/2022-03/Ukraine%20Flash%20Appeal%202022.pdf>

Копицька Наталія

к.е.н., с.н.с., провідний науковий співробітник

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

Волошин Володимир

к.с.-г.н., завідувач відділу первинного та елітного насінництва

Національний науковий центр «Інститут землеробства Національної академії аграрних наук України»

ПРОБЛЕМА ПРОДОВОЛЬЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА РИНОК М'ЯСА

Найгострішою для людства є продовольча проблема. Науковці відносять її до найскладніших і довгострокових не тільки в Україні, а й у світовій економіці. Від її розв'язання залежить реалізація генетичного потенціалу населення країни, гармонійний розвиток фізичних сил і духовних здібностей людини. Жодне суспільство не зможе функціонувати нормально, якщо не вирішуватиметься проблема продовольчого забезпечення людей, не матиме високо розвинутого аграрного сектору. Це підтверджується нинішнім станом розвитку економіки України, який значною мірою є наслідком недостатньої уваги держави сільськогосподарському виробництву та іншим галузям агропромислового комплексу [1].

Проблема забезпечення населення продуктами харчування у різних регіонах чи окремих країнах світу виникала впродовж всього періоду існування та розвитку людства. Вона є однією з найбільш стійких проблем, яка безпосередньо впливає на добробут і здоров'я націй, та постійно викликає занепокоєння в більшості населення. І нині вона залишається досить актуальною.

У світі біля одного мільярду людей страждають від хронічного голоду. Без значного збільшення обсягів продовольчого забезпечення у світі, можна очікувати, що кількість людей, невпевнених у тому, чи буде у них завтра їжа, лише зростатиме [2].

Впродовж останніх десятиліть окреслилася негативна тенденція до збільшення кількості країн – нетто-імпортерів продовольчих товарів. Більшість цих країн знаходяться в Африці, Латинській Америці та Східній Азії, і темпи приросту населення в них відносно великі [3].

Найбідніші країни піддаються зростаючому ризику голоду і порушення харчових ланцюгів. За оцінками Організації економічного співробітництва та